

S Z E M L E

LENINI MŰVEK GYŰJTEMÉNYE A HÁBORÚRÓL, A HADSEREGRŐL ÉS A HADTUDOMÁNYRÓL

(В. И. Ленин о войне, армии и военной науке)

Szovjet katonai kiadó, Moszkva, 1957.

V. I. Lenin elméleti munkásságában és gyakorlati forradalmi tevékenységében jelentős helyet foglalnak el a háború, a hadsereg, a hadtudomány kérdései. A munkásosztály hatalmáért és megvédéséért folytatott harc, a nemzetközi munkásmozgalomban bekövetkezett fordulatok a kapitalizmus imperialista szakaszának új viszonyai magyarázzák Leninnek a hadi kérdések iránt tanúsított külön érdeklődését és figyelmét. „Nézzük meg közelebbről — írja Lenin — a hadügyeket. Azok a szociáldemokraták, akik csak valamelyest is jártasak a történelemben és tanultak Engelstől, a hadügyek kiváló szakértőjétől, sohasem kételkedtek abban, hogy óriási jelentősége van a katonai ismereteknek, hogy óriási fontossága van a haditechnikának és a katonai szervezetnek, mint olyan eszköznek, amelyet a nép tömegei és a nép osztályai a nagy történelmi összeütközések eldöntésére használnak fel.”¹

Ugyanakkor a lenini örökségnek éppen ez a területe a legkevésbé ismert, legkevésbé tanulmányozott. Ezért fontos feladat Lenin hadi a szovjet katonai kiadó az olvasók kezébe Lenin hadi kérdésekkel foglalkozó legfontosabb munkáinak gyűjteményét, V. I. Lenin a háborúról, a hadseregről és a hadtudományról címen.

A kiadvány két kötetből áll. Az első kötet az 1897-től 1917. februárjáig, a második kötet az 1917. márciusától 1923. márciusáig írott műveket vagy a témára vonatkozó részeit tartalmazza, Lenin műveinek negyedik kiadása alapján. A művek időrendben a forradalmi mozgalom szakaszainak megfelelően vannak csoportosítva.

A könyv ismertetése során a lenini művek gazdag anyagának csak néhány kérdésére, elsősorban elvi kérdésekre térünk ki.

A nemzetközi munkásmozgalom forradalmi vezetői, mindenek előtt Marx és Engels a tudományos szocializmus megteremtői, a munkásosztály

¹ V. I. Lenin művei 8. k. 575. old.

harca viszonyainak vizsgálatánál mindig igen nagy figyelmet szenteltek a katonai kérdéseknek, a 19. századi háborúk tanulmányozásának. A századfordulóval új viszonyok jöttek létre a kapitalista világban a nemzetközi munkásmozgalom fejlődésében. Ezek az új viszonyok fokozott mértékben juttatták jelentőségre a háborúk, a katonai kérdések tanulmányozását a marxista elmélet egészében. A századforduló háborúinak fegyverrohogása jelezte, hogy a kapitalizmus új, imperialista szakaszába lépett, s vége szakadt a munkásmozgalom „békés” fejlődési szakaszának. Az első világháború gazdasági, diplomáciai, politikai és katonai előkészítésének, a világháború kitörésének viszonyai között a háborúk klasszifikációjának kérdése, a marxizmusnak az igazságos és igazságtalan háborúkról szóló tanításának megvédése és továbbfejlesztése, a mozgalom egyik legfontosabb kérdésévé vált. Fontosságát mutatja, hogy a háborúk jellegének kérdése a proletárdiktatúra, a proletárforradalom és a párt kérdéseire hasonlóan vízvonalzó lett a forradalmi marxizmus és az opportunizmus között. Ez természetes is, hiszen a háború jellegének meghatározása a háborúhoz való viszonyoknak s az ebből következő forradalmi feladatok kijelölésének elméleti alapja.

Lenin az alkotó marxizmus talaján állva a háborúk megítélésénél, értékelésénél a dogmatizmussal szemben, a tudományos, történeti módszer helyességét védelmezte. Az elméleti sablonok semmit nem eredményezhetnek a munkáscsapat és a párt dezorientálásán kívül. „A marxizmus megköveteli, hogy minden egyes háborút konkrét adatok alapján feltétlenül pontosan értékeljünk.”²

A II. Internacionális pártjaiban metelyes gasként burjánzottak a kispolgári nézetekből s részben egyszerűen tudománytalan, felszínes ítéletekből kinőtt „elméletek”. Ebben a káoszban, a munkáscsapat sürgető érdekeinek szolgálatában Lenin teremtett rendet, meghatározva a háború jellege egyedül helyes, marxista értékelésének objektív kritériumait. E szerint annak, aki valamely adott háború jellegét, igazságos, felszabadító, vagy igazságtalan, hódító voltát meg akarja határozni, három kérdésre kell tudományos választ adnia: milyen osztály vagy osztályok folytatják a háborút, mik a céljai és milyen volt az a politika, amelynek az adott háború egyenes folytatása más, fegyveres eszközökkel? Leninél, valahányszor műveiben az adott problémát érinti, ezek az egymással összefüggő kritériumok mindig együtt vannak, e kérdéseket mindig együtt veti fel, mert csak összességük határozhatja meg egyértelműen a háborúhoz való elméleti és politikai állásfoglalást és az ebből származó gyakorlati feladatokat. Más és más a dolgozó osztályok taktikája és politikája a burzsoázia vagy a proletariátus által vezetett háborúban akkor is, ha a burzsoázia által vezetett háború is céljait tekintve igazságos és felszabadító. A gyakorlati feladatok meghatározásához nem elég tehát a célok igazságos volta. Ez egyedül még opportunistá állás-

² V. I. Lenin művei 26. k. 154. old.

pontra juttathat. Ugyanakkor, ha csak azt vennők figyelembe, hogy milyen osztály folytatja a háborút s elhanyagolnók céljainak feltárását, nem vonhatnánk éles határt a független nemzeti államok kialakulásának idején folytatott, a burzsoázia által vezetett háborúk és a monopoltőkés burzsoázia imperialista háborúi között. Pedig ez a különbségtétel nemcsak a 19. század nemzeti háborúi, hanem egyes gyarmati országok függetlenségi harca és az ellenük irányuló imperialista támadás esetében, napjainkban is aktuális. Annak negligálása, az általánosan kialakult és alapvetően jellemző világhelyzetből kiindulva, hogy egyes gyarmati országokban a feltörekvő burzsoázia még nem dobta el a nemzeti függetlenség zászlaját s képes igazságos háború élére állani, „baloldali” elhajlás eredményezne.

A háborúnak és az azt megelőző politikának a kapcsolata maga is sarkalatos elméleti kérdés. Az uralkodó kizsákmányoló osztályok mindent elkövetnek azért, hogy ezt a kapcsolatot elfedjék s osztálycéljaikat, melyeket a háborúban fegyveres erővel igyekeznek elérni, a néptömegek előtt „nemzeti” célokként tüntessék fel. Az, aki a háború jellegét olyan szubjektív kritériumból kiindulva akarja meghatározni, hogy ki támadott és ki védekezik, elengedhetetlenül a II. Internacionálé vezetőinek nacionalista, sovinszta álláspontjára, az uralkodó osztályok propagandájának járszalagjára jut. A háború — mutat rá Lenin — nem az „összeveszték, kibékültek” egyszerű esete. Az első világháború jellegével kapcsolatban Lenin rámutatott arra, hogy nem lehet büntetlenül és természetesen vezetőknél büntelenül, szubjektív ítéletekből kiindulva meghatározni a háború szociális tartalmát. Ehhez tanulmányozni kell a háború előtörténetét. „Azt mondjuk: ha Önök nem tanulmányozták a hadviselő hatalmak mindkét csoportjának sok évtizedes politikáját — hogy elkerülhessék a véletleneket, az egyes példák kiragadását —, ha nem mutatták ki ennek a háborúnak összefüggését a háborút megelőző politikával, akkor semmit sem értettek meg ebből a háborúból.”³ A támadás és védekezés fogalmaiból kiindulva a háborúk új viszonyai között egyébként is könnyű vétkeket tévedni. Lenin a proletariátus és a háború c. referátumában 1914-ben megállapítja, hogy Kína részéről a támadó háború is haladó lenne az imperialisták ellen. A szocialista államok és imperialista államok közötti háború esetében pedig, tekintve az ilyen háború osztályjellegét, a szocialista állam részéről a támadó és védekező háború között különbséget tenni értelmetlen. Később, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a Szovjetek VIII. Összorszországi Kongresszusán, amikor Szovjetország már gyakorlatilag biztonyságot tett társadalmi-gazdasági rendszeréből fakadó béke-szándékáról, Lenin megjegyezte, hogy árulás lenne imperialista fenyegettetés esetén elállani akár támadó háború folytatásától is. „Ha mi, amikor ilyen velünk szemben állandóan aktívan ellenséges erőkkel van

³ V. I. Lenin művei 24. k. 418. old.

dolgunk, megfogadnánk, ahogyan javasolják, hogy sohasem folyamodunk bizonyos akciókhoz, amelyek katonai-stratégiai tekintetben támadó akcióknak minősülhetnének, akkor nemcsak buták volnánk, hanem egyenesen bünt követnének el" — írta Lenin.⁴

A háborúk klasszifikálása, igazságos és igazságtalan háborúkra való felosztása Leninnél nem jelenti, hanem éppen feltételezi az egyes háborúk konkrét tanulmányozását, sajátosságainak feltárását. Az imperializmus háborúinak sajátosságát tanulmányozva Lenin rámutat arra, hogy: „Imperialista háborúk ugyancsak előfordultak mind a rabszolgaság talaján (Róma és Karthago háborúja mindkét részről imperialista háború volt), mind a középkorban, mind a kereskedelmi kapitalizmus korszakában.”⁵ Azonban a 19. század végének és a 20. század elejének háborúi alapvetően különböznek ezektől. „Az imperializmus ráyomja a maga különleges bélyegét a modern háborúra és megkülönbözteti azt az összes megelőzőktől.”⁶

Az imperializmus korszakában a háború gazdasági, társadalmi és politikai vonatkozásban az egész állam erőfeszítését igénybe veszi. A háborút nem zsoldosok vagy a néptől elszakadt kasztok képviselői viselik, hanem a nép. Ebből következik a munkásosztály, a dolgozók harca szempontjából az az igen fontos körülmény, hogy az imperialista háborúban a néptömegek közvetlen tapasztalata folytán „különösen élesen mutatkozik meg... a háború nagyjelentőségű sajátossága, az, hogy a gyakorlatban, az emberek tízmillióinak szemeláttára leplezi le a nép és a kormány közötti ellentmondást, amelyet eleddig csak egy csekély öntudatos kisebbség látott.”⁷ Az imperialista háborúk azon sajátossága, hogy a burzsoázia a dolgozó tömegek felfegyverzésével tudja csak a háborút folytatni, s hogy a háború folyamán politikája lelepleződik és így „a háborús időben is, a háborúban is, háborús módon továbbra is fennmaradnak és hatnak az osztályellentétek”,⁸ eredményezi azt, hogy az imperialista háborúkból elkerülhetetlenül a progresszív erők, mindenekelőtt pedig a munkásosztály, a szocializmus erői kerülnek ki meggyarapodva.

Az igazságos, felszabadító, forradalmi háborúk több válfajával találkozunk Lenin műveiben, aszerint, hogy milyen ellentétek harca, milyen mozgalom felszabadító küzdelme öltötte a fegyveres összeütközés formáját.

A polgárháborúk a belső osztályharcból fakadnak. A forradalmi osztályok viselik őket és közvetlen forradalmi jelentőségük van. A rabszolgatársadalom és a feudalizmus idején a belső osztályharcból kinőtt háborúk, mint például a Spartacus-vezette rabszolgaháború és a paraszt-

⁴ V. I. Lenin művei 31. k. 537. old.

⁵ V. I. Lenin művei 26. k. 155. old.

⁶ V. I. Lenin művei 3-ik kiadás XVIII. k. 49. old. (Oroszul.)

⁷ V. I. Lenin művei 8. k. 37. old.

⁸ V. I. Lenin művei 21. k. 27. old.

háborúk, nem vezettek külső összeütközésekhez. A kapitalizmus kialakulásával azonban az osztályharc a nemzetben belül összeütközik az általa, az osztályharc és eredményei által felkeltett háborúval a különböző nemzetek között. A polgárháború és a külső intervenció támadás ezen összefüggésére mutat rá Lenin a nagy francia forradalom példáján. „Amikor a francia forradalmi városi lakosság és forradalmi parasztság a XVIII. század végén forradalmi úton megdöntötte a monarchiát és megteremtette a demokratikus köztársaságot, leszámolt uralkodójával és forradalmi módon leszámolt földbirtokosaival is — a forradalmi osztálynak ez a politikája az önkényuralmi, cári, királyi, félféudális Európa valamennyi többi részét is szükségszerűen alapjaiban megrendítette. S a Franciaországban győzelmes forradalmi osztály e politikájának elkerülhetetlen folytatásai voltak azok a háborúk, amelyekben Európa valamennyi monarchikus nemzete szembefordult a forradalmi Franciaországgal, létrehozta híres koalícióját és ellenforradalmi háborút indított Franciaország ellen.”⁹ Hasonlóan törvényszerűen következett be a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után, a polgárháború idején a belső ellenforradalmi erők és a 14 ország intervenciójának összefogása és együttes támadása a fiatal Szovjetköztársaság ellen. Annál is inkább, mert a proletariátus diktatúrájának győzelme alapjaiban rendítette meg a kapitalista világrendszert, megsemmisítve a kizsákmánvolvas minden formáját, megteremtve a szocialista világforradalom bázisát.

Lenin élesen elítélte azt az álláspontot, hogy a polgárháború tulajdonképpen nem háború s mincs alávetve a háború vezetése általános törvényszerűségeinek. Ugyanakkor több ízben utalt a polgárháború egyes sajátosságaira, melyek megkülönböztetik a háborúk más válfajától. Így például többek között már az 1905-ös forradalom idején a Két ütközet között c. munkájában rámutatott néhány jellegzetességre: „A polgárháború természetesen abban különbözik más háborúktól, hogy a harcok formái jóval változatosabbak, mindkét fél harcosainak száma és összetétele igen kevésbé tartható számon és igen erősen ingadozik, s a békekötésre vagy legalábbis fegyverszünetre irányuló próbálkozások nem a harcolóktól indulnak ki és a legfurcsább módon összefonódnak a hadicselekményekkel.”¹⁰

Míg a polgárháborúk egy állam belső társadalmi ellentéteinek fegyveres összeütközését, addig a nemzeti háborúk és a szocialista országok háborúi a külső ellentétek háborús összeütközését jelentik.

A nemzeti államok kialakulásának időszakában a háborúk „a burzsoázia sok-sok éven át tartó nemzeti mozgalmainak folytatásai, az idegen uralom és az abszolutizmus ellen... irányuló mozgalmak, politikájának folytatásai” voltak.¹¹ A nemzeti háborúk progresszív szerepe

⁹ V. I. Lenin művei 24. k. 415. old.

¹⁰ V. I. Lenin művei 9. k. 466. old.

¹¹ V. I. Lenin művei 21. k. 215. old.

azonban nem zárul le a szabadversenyen alapuló kapitalizmus időszakával. Az imperializmus korszakában a gyarmatok részéről nemcsak lehetőségek, de szükségesek is az igazságos nemzeti háborúk az imperialista elnyomók ellen. Amikor a német szociáldemokrácia balszárnya, a Spartacus-csoport, a második világháború folyamán olyan állásfoglalást hangoztatott, hogy a nemzeti háborúk ideje lejárt, Lenin — aki egyik legfontosabb kérdésnek tartotta a proletárforradalom szövetségeseinek kérdését — határozottan elutasította ezt a káros nézetet. Mennyire fontosnak tartotta a marxista álláspont megfogalmazását ebben a kérdésben, mutatja az is, hogy később, éppen a bolsevik párt programjának átdolgozásakor tért vissza erre a kérdésre, s most már nemcsak a gyarmatokra gondolva leszögezte: „...a nemzetek elnyomását az imperializmus erősen fokozza, s ennek következtében nemcsak lehetőségek és valószínűk, hanem egyenesen elkerülhetetlenek a nemzeti felkelések és a nemzeti háborúk...”¹²

Abból a körülményből, hogy a szocializmus a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése következtében először csak egy, vagy néhány országban győzhet, s a többi országok hosszabb-rövidebb ideig kapitalista országok maradnak, következik az imperializmus törekvése a szocialista állam szétverésére. A háború ilyen esetben a szocialista állam részéről a nemzeti függetlenség megvédéséért is folyik, azonban ezen túl a háború a szocializmusért folytatott osztályharcnak nemzetközi síkon való folytatását is jelenti. „Ilyen esetekben — írja Lenin — a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmusért, más népeknek a burzsoá elnyomatás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne.”¹³

Lenin megállapításaiból egyenesen következik a válasz arra a kérdésre, létrejöhet-e háború esetén a szocialista országok és a felszabadulásukért küzdő gyarmati országok, vagy az imperialista agresszor által fenyegetett nagymúltú nemzeti államok katonai szövetsége. E szövetség létrejöttének lehetősége egyebek mellett a háború igazságos jellegében rejlik a szövetségesek részéről, s abban, hogy céljaik, más és más fokon ugyan, az emberi haladás vonalában állanak.

A háborúk klasszifikációjának kérdésén, az igazságos és igazságtalan háborúk különböző válfajainak sajátosságán kívül Lenin behatóan tanulmányozta az egyes háborúk történetét is. Az ezzel kapcsolatos lenini meghatározások a hadtörténelem számára értékes elméleti útmutatásul szolgálnak.

A forradalmi munkáspártnak és vezetőinek a hatalomért való küzdelem során, s a hatalom meghódítása után egyik legfontosabb feladata a forradalom fegyveres erejének megeremtése. Az oroszországi munkásmozgalom és vezetője, a bolsevik párt, harcai során is törvényszerűen következtek be olyan helyzetek, amikor „előtérbe került a katonai

¹² V. I. Lenin művei 26. k. 154. old.

¹³ V. I. Lenin művei 23. k. 77. old.

kérdés, a hadiesemények kérdése, mint a forradalom legfőbb, alapvető kérdése”.¹⁴ Ezenkívül a hadsereg kérdése a marxizmus államelméletének lényeges része. Természetes tehát, hogy Lenin rendkívül nagy figyelmet szentelt neki.

Már korai munkáiban többször foglalkozik a cári hadsereggel. Leleplezi osztályjellegét, rámutatva arra, hogy ez a hadsereg a cárizmus eszköze más népek elnyomására és arra van nevelve, „hogy a népre lőjön”. Mint ezt később az Állam és forradalom c. munkájában elméletileg általánosította: „Az állandó hadsereg és a rendőrség az államhatalom erejének legfőbb eszközei...”¹⁵

Lenin a párt II. kongresszusán kijelölte a fegyveres felkelés szükségessége és elkerülhetetlensége propagandájának feladatát a dolgozó tömegek között, s ezzel kapcsolatban felhívta az összes pártszervezetek figyelmét a cári hadseregben végzendő agitációs munkára, szociáldemokrata csoportok alakítására a katonák között. A hadsereg, a katonák megnyeréséért folytatott harc különösen nagy jelentőségűvé vált az 1905-ös forradalom idején. A forradalom egyik tanulságaként Lenin éppen arra hívta fel a figyelmet, hogy a hadseregért folytatott harc nem maradhat meg forradalmi időkben az agitáció színvonalán. A hadseregért gyakorlati harcot is kell folytatni az ingadozó csapatok átállítása érdekében.

A felkelés elkerülhetetlenségének felismerése, a forradalmi harc fejlődése a fegyveres felkelés irányában, a forradalmi hadsereg megteremtésének kérdését vetette fel. „A felkelés jelszava — írta Lenin — a kérdés anyagi erővel való megoldásának jelszava — s ez az európai civilizáció mai fokán csak katonai erővel lehet.”¹⁶

A marxizmus elvi álláspontja a forradalmi hadsereggel kapcsolatban a Szovjetköztársaság hadseregének megteremtéséig az volt, hogy ez a hadsereg a népi milícia (magának a népnek közvetlen felfegyverzése) kell legyen, amely helyébe lép az állandó hadseregnek. A régi reguláris hadsereg szétverésének szükségessége egyenesen következett abból a marxí tételből, hogy a proletariátus nem veheti át a burzsoázia államgépezetét. Ellenkezőleg, a hatalom meghódításának feltétele, hogy a „bürokratikus-katonai államgépezet” széttörje. Az új forradalmi katonai erőnek a nép közvetlen felfegyverzésének formájában való elképzeléséhez nagyban hozzájárult az, hogy az új forradalmi hadsereg egyik legfőbb tulajdonságát Lenin a néppel való eleven kapcsolatában látta, és azt, hogy ennek a hadseregnek a fegyveres felkelés feladatát kellett első fegyvertényként a párt vezetésével végrehajtania. Lenin ezzel kapcsolatban írta, hogy a forradalmi nép katonai ereje „1. a felfegyverzett proletariátusból és parasztságból, 2. ezeknek az osztályok-

¹⁴ V. I. Lenin művei 28. k. 14—15. old.

¹⁵ V. I. Lenin művei 25. k. 445. old.

¹⁶ V. I. Lenin művei 9. k. 375. old.

nak képviselőiből alakított szervezett élosztagokból és 3. olyan katonai alakulatból áll, amelyek készek átállni a nép oldalára”.¹⁷ A fegyveres felkelés forradalmi hadserege ilyenformán még magán viselte a régi reguláris hadsereg elemeit, de már döntő erejét a felfegyverzett munkások és parasztok csapatai alkották, melyek a népi milícia elve alapján szerveződtek.

Azonban ezek mellett a nem elhanyagolható okok mellett volt egy átfogóbb, döntő elvi alapja is annak, hogy a proletárdiktatúra fegyveres erejét a népi milícia formájában képzelték el. Nevezetesen az, hogy a proletárforradalmat a marxisták ekkor még világforradalom formájában képzelték el. A kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése törvényszerűségének feltárása Lenin által az imperializmus korszakára vonatkozóan és az a lenini tétel, hogy e törvényszerűség következtében lehetséges, sőt törvényszerű a szocializmus győzelme egy országban, új helyzetet teremtett a forradalmi hadsereg kérdésében elméletileg és gyakorlatilag is. Ezek az elméleti megállapítások már magukban foglalták a győztes proletárdiktatúra állandó hadserege megteremtésének szükségességét. Minden állam, így a szocialista állam is nemcsak belső életet él, hanem él az államok rendszerében is. Ez a körülmény pedig az imperialista államok jól felszerelt, modern állandó hadseregei támadásával fenyegeti a szocialista államot. Ezzel szemben a szocialista állam csak szintén jól felszerelt, modern, a külső támadást elhárítani képes állandó szocialista hadsereggel védheti meg vívmányait.

A fiatal Szovjetköztársaság hamarosan szembe találta magát az imperialista támadás veszélyével. Lenin a német támadás megindulásakor, 1918. februárjában rámutatott a védelmi feladat nehézségeire: „Most a kulturált, technikailag elsőrendűen felszerelt, egyszerűen szervezett világimperializmus óriása kelt fel ellenünk. Ellene *kell* harcolnunk. Ellene *tudni* kell harcolnunk.”¹⁸

Az új fegyveres védelmi erő megteremtésében a régi hadsereg széthullása után a párt és a szovjet állam tapogatózva, tapasztalatról tapasztalatra haladt, nem kötve meg kezét régi, elévült elvekkel. A Vörös Hadsereg építésének kérdése gyökeresen új kérdés volt, „ezt a kérdést eddig még elméletben sem vetették fel”.¹⁹ Először Vörös Gárdát szerveztek, majd Vörös Hadsereget, de még az önkéntesség alapján, végül rátértek a reguláris Vörös Hadsereg építésére mobilizáció útján. A forradalmi gyakorlat termelte ki a hadsereg kérdésében az új elvi álláspontot, amelynek felsmerését szinte elviselhetetlen nehézségek árán kisenvedte az első győztes proletárdiktatúra. „Az uralomra törő új társadalmi osztály — írta Lenin A proletárforradalom és a renegát Kautsky c. művében — sohasem szerezhetette és szilárdíthatta meg ezt

¹⁷ V. I. Lenin művei 9. k. 372—373. old.

¹⁸ V. I. Lenin művei 27. k. 50. old.

¹⁹ V. I. Lenin művei 29. k. 145. old.

az uralmat — és nem teheti meg ezt ma sem — másként, mint úgy, hogy teljesen felbomlasztja a régi hadsereget, ... mint úgy, hogy minden hadsereg nélkül átmegy egy igen nehéz, igen kínos szakaszon (ezen a kínos szakaszon átment a nagy francia forradalom is), mint úgy, hogy fokozatosan alakítja ki, súlyos polgárháborúban alakítja ki az új hadsereget, az új fegyelmet, az új osztály új harci szervezetét.”²⁰

A Vörös Hadsereg építésének minden kérdését (szervezés, kiegészítés, nevelés, ellátás, legfőbb stratégiai tervek kidolgozása, a burzsoá haditudomány kritikai felhasználása, a cárizmus katonai szakembereinek igénybevétele, új katonai káderek kiképzése stb.) a párt valószínűsította meg Lenin vezetésével.

A polgárháború győzelmes befejezése után Lenin újra kihangsúlyozta a reguláris hadsereg megtartásának, ütőképessége növelésének szükségességét: „Nem szolgálhat megnyugvásunkra az, hogy csapásokat mértünk az imperializmusra, Vörös Hadseregünket továbbra is minden áron teljes harci készenletben kell tartanunk és fokoznunk kell harcképességét.”²¹

Lenin nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a katonai ismereteket a nép széles tömegei mennél alaposabban elsajátítsák. Annál inkább kötelezőnek tekintette, hogy a párt káderei elmélyülten tanulmányozzák a haditudomány kérdéseit. Ő maga alaposan megismerkedett a katonai irodalommal, sokat tanulmányozta a fegyveres felkelések történetét és elméletileg általánosította tanulságait.

A haditudomány, a katonai elmélet, a hadművészet fejlődése szorosan összefügg a gazdasági-társadalmi fejlődéssel, a gazdasági-társadalmi rendszerrel. „Ahogyan akkor a francia forradalmi nép — írta Lenin a francia forradalom háborúi tapasztalatát értékelve — az országon belül először fejtett ki évszázadokon át nem tapasztalt maximális forradalmi energiát, a XVIII. század végi háborúban is ugyanolyan hatalmas forradalmi alkotóerőről tett tanúságot azzal, hogy átalakította a stratégia egész rendszerét, ... a régi hadsereg helyett új, forradalmi népi hadsereget teremtett és új, forradalmi stratégiát hozott létre.”²² A társadalmi-gazdasági rend jelentősége még csak fokozottan érvényesül a modern háború viszonyai között, amikor a gazdasági tényező, a háterszág, a termelőeszközök fejlettségi fokától függő haditechnika, a dolgozó tömegek széles felfegyverzése következtében a morális politikai tényező szerepe megnövekedett, és minőségileg is újat jelent a megelőző háborúk viszonyaihoz mérten.

A társadalmi-gazdasági rend és a hadsereg erkölcsi szelleme kapcsolatának vizsgálata alapján mutatott rá Lenin a Vörös Hadsereg katonái magasszínvonalú, erkölcsi-politikai értékének forrására: „A cári

²⁰ V. I. Lenin művei 28. k. 290—291. old.

²¹ V. I. Lenin művei 31. k. 504. old.

²² V. I. Lenin művei 24. k. 415—416. old.

tábornokok azt mondják, hogy vöröskatonáink olyan terheket viselnek el, amelyeneket a cári rendszer hadserege sohasem bírt volna el. Ennek az a magyarázata, hogy minden egyes fegyverbe szólított munkás és paraszt tudja, miért harcol és tudatosan ontja vérért az igazság és a szocializmus diadala érdekében.”²³ Lenin még az orosz—japán háború idején aláhúzta a gazdasági rend s az ország politikai rendszerétől, demokratizmusától függő általános kulturális színvonal megnövekedett jelentőségét a katonai szervezet szempontjából: „Az ország katonai szervezete és egész gazdasági és kulturális rendje közt sohasem volt még oly szoros kapcsolat, mint napjainkban.”²⁴

A rendszer jelentőségét más, fentebb említett vonatkozásaiban nem tárgyalva, a továbbiakban csak rövid, messze nem teljes felsorolással kívánjuk érzékeltetni annak a munkának sokoldalúságát, melyet Lenin a hadügy területén végzett. Több ízben foglalkozott Lenin a haditechnika kérdésével, mint a taktikát meghatározó tényezővel, a front és a hátország kapcsolatával, az erős, szervezett hátország döntő szerepével a győzelem kivívásában, a pártpolitikai munka feladataival a hadseregben, a harci formák kérdésével, az ország háborúra való felkészítésének problémájával, a támadó szellemű taktika elsődlegességével, az új, szocialista fegyelem kialakításával, a fegyveres harcnak, mint specifikus törvényszerűségekkel bíró művészetnek problémáival stb.

Lenin elméleti megállapításai széles problematikát ölelnek fel a hadtudományi, hadtörténeti és hadművészeti kérdések területén. Helytelen lenne azonban, ha Lenin elméleti hagyatékát ezen a területen kifejezetten katonai jellegű tanításaira szűkítenők le. Lenin maga rámutatott arra, hogy a hadi stratégia és taktika határos a politikaival. Sokszor találkozunk műveiben olyan megállapításokkal, melyekben a politikai tevékenység meghatározásának alapjául a hadi stratégia törvényszerűségei és a hadi taktika példái szolgálnak. A mozgalom politikai sikerének feltételeit vizsgálva írta: „A döntő pillanatban, a döntő helyen, döntő túlerővel kell rendelkezni — a katonai sikereknek ez a 'törvénye', a politikai siker törvénye is...”²⁵ Ez természetesen fordítva is helytálló. A lenini tételek a stratégiai és taktikai vezetésről az osztályharcban kiinduló pontot adtak a hadi stratégiai és taktikai vezetésnek és elvi alapjai lettek a szovjet hadművészetnek.

A Lenin a háborúról, a hadseregről és a hadtudományról c. kiadvány anyaga képet nyújt Lenin gyakorlati katonai tevékenységéről is az 1905—1907-es forradalom idején, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítésének és végrehajtásának időszakában és a polgárháború éveiben. Azonban a gyakorlati tevékenység kellő értékelé-

²³ V. I. Lenin művei 31. k. 131. old.

²⁴ V. I. Lenin/művei 8. k. 39. old.

²⁵ V. I. Lenin művei 30. k. 235. old.

séhez, elsősorban a polgárháború korszakában, egyedül a lenini művek nem elégségesek, Lenin, mint ismeretes, a pártban, a szovjet kormányban és a védelmi tanácsban betöltött tiszténél fogva a legfontosabb stratégiai tervek, védelmi műveletek kidolgozásában vezető szerepet játszott. Ugyanakkor széles katonai levelezése bizonyítja, hogy ezt a munkáját a fronttal való eleven kapcsolatra, a front és a háterszág egy katonai táborba való egyesítésének helyi konkrét problémáinak alapos ismeretére támaszkodva végezte. Ebben a vonatkozásban Lenin műveinek most ismertetett gyűjteményét összegyűjtött katonai levelei egészítik ki.*

Még meg nem oldott feladat azoknak a dokumentumoknak a feltárása és publikálása, melyek Leninnek a legfelsőbb párt- és állami vezetésben végzett gyakorlati katonai tevékenységét kellőképpen mutatnák be. Ilyen igényeket az ismertetett kiadvány nem elégíthet ki. Megjelentetése más feladatok megoldását szolgálja, igen hasznosan. Megkönnyíti a szocialista hadtudomány filozófiai-elméleti alapjainak ismertetését, a lenini hagyaték felhasználását a katonai káderek nevelésénél, a szocialista hadtudomány és hadművészet alkotó továbbfejlesztésének feladatát azokban a kérdésekben is, melyek újak, vagy azóta új feltételek között vetődnek fel.

Dér László.

* [Военная переписка (1917—1920) Военное издательство Министерства Обороны Союза ССР. Москва — 1956.]